

BİR GAZETECİLİK İDEOLOJİSİ VE KÜLTÜRÜ OLARAK OBJEKTİFLİK: ELEŞTİRİLER VE ALTERNATİFLER¹

Objectivity as a Journalism Ideology and Culture: Reviews and Alternatives

Dr. Anıl Kaan UÇAR

Ordu Üniversitesi, Ulubey MYO, Gazetecilik ve Habercilik Bölümü, Ordu/TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-8311-741X

ÖZET

Gazetecilik alanında gerek teorik gerek pratik bağlamda etik sorunlar yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Gazetecilik etiği çerçevesinde bir gazetecilik ideolojisi ve kültürü olarak objektiflik ilkesi; meslek uygulayıcıları, yöneticileri ve örgütleri tarafından benimsenmesi gereken bir olgu olarak dikkat çekmektedir. Ancak objektiflik içerisinde birtakım karşıtlıkları barındırmakta ve gazetecilik mesleğinin uygulama alanındaki kodlar ile diyalektik bir ilişki sergilemektedir. Bu çalışmanın amacı da hem bu diyalektik süreci hem de gazetecilikte objektiflik olgusunun alternatif kavramlarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle objektiflik kavramı açıklanmış, bu kavrama yönelik Ryan tarafından derlenen eleştiriler sıralanmış ve son olarak da alternatif objektif gazetecilik yaklaşımları açıklanmıştır. Sonuç olarak objektiflik ilkesi, gazetecilik alanında belirlenen etik kodlar ile sağlanmasının ötesinde alternatif gazetecilik yaklaşımları ile güçlenebilecektir.

Anahtar Sözcükler: Gazetecilik, Objektiflik, Eleştiriler, Alternatifler

ABSTRACT

Ethical issues in the field of journalism, both theoretically and practically, are discussed extensively. Within the framework of journalistic ethics, the principle of objectivity as a journalism ideology and culture; draws attention as a fact that should be adopted by professional practitioners, managers and organizations. However, it contains some contradictions in objectivity and displays a dialectical relationship with the codes of practice in the journalism profession. The aim of this study is to reveal both this dialectical process and alternative concepts of objectivity in journalism. In this context, the concept of objectivity is explained first, the criticisms compiled by Ryan for this concept are listed and finally, alternative objective journalism approaches are explained. As a result, the principle of objectivity can be strengthened by alternative journalism approaches, beyond the provision of ethical codes in the field of journalism.

Key Words: Journalism, Objectivity, Reviews, Alternatives

1. GİRİŞ

Gazetecilik devingen ve piyasa şartları içerisinde gelişim gösteren bir pratik olarak yolculuğuna devam etmektedir. Bu yolculuk esnasında gazetecilik mesleğinin politik ve ekonomik kurumlardan bağımsız karar alma ve hareket etme mekanizmaları geliştirmesi üzerinde yoğun tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda etik kodlar üretilerek gazetecilik mesleği teorik ve pratik anlamda belirli bir standart içerisine yerleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu kodlar, gazetecilikte etik sorunların oluşmasının önüne geçememiş ve objektif gazetecilik anlayışının geliştirilmesi gerçekleştirilememiştir.

Bu çalışmada buradan hareketle bir gazetecilik ideolojisi ve kültürü olarak objektiflik konusuna eğilmiştir. Bu çerçevede objektifliğin bir gazetecilik pratiği olarak ele alınırken merkezileştirilmesinin yol açtığı eleştirilere değinilerek, alternatif gazetecilik uygulamaları değerlendirilmiştir. Gazetecilikte objektiflik ilkesinin içerisinde barındırdığı karşıtlıklar Ryan'ın derlediği eleştirilerle ele alınırken Varoluşçu Gazetecilik, Bakış Açısı Felsefesi ve Yurttaş Gazeteciliği gibi teorik ve pratik yaklaşımların objektiflik ilkesini sağlamlaştıracağına altı çizilmiştir.

Gazeteciliğin adalet, dürüstlük ve tarafsızlık gibi ölçütler ışığında toplumsal grupların tüm katmanlarının sesi olmasını ön gören Varoluşçu Gazetecilik anlayışı sorumlu ve toplum odaklı özgür bir basının ortaya çıkmasına katkı sunabilecektir. Yine Bakış Açısı Felsefesine göre habercilik; olaylardan, meselelerden ve

¹ Bu çalışma "Gazetecilikte Bir Değer ve Pratik Olarak Objektiflik: Siyasi Partilere İlişkin Haberlerin İçerik Çözümlemesi" isimli Yüksek Lisans Tezinden çıkarılarak üretilmiştir.

olgulardan etkilenen bütün toplumsal grupların sesini ayırt etmeksizin yansıtırsa toplumsal kuşatıcılığın genişlemesine katkı sunacaktır. Tüm bunlara ek olarak yurttaşın haber sürecine katılımını öngören ve bunu destekleyici demokratik niteliklere sahip Yurttaş Gazeteciliği anlayışı da gerek ifade özgürlüğü gerek toplumsal duyarlılık çerçevesinde oldukça etkili bir yaklaşım olarak objektiflik ilkesini güçlendirecektir.

2. KAVRAMSAL BİR YAKLAŞIM: OBJEKTİFLİK

Ortaçağ felsefesi; yaratıcının başat rol oynadığı bu rolünde dini kurumlar tarafından kullanıldığı bir bilgi kaynağına işaret ederken; rasyonalizm klasik çağdaki akli tekrar ön plana yerleştirmiştir. Böylece ilahi gerçeklikten oluşan bilginin ampirik olay ve olgulara dayandırılması gerektiği gündeme gelmiştir. Değişen bu bakış açısı ile çeşitli yaklaşımlar ortaya koyan düşünürler, modern çağın başlangıcında önemli bir rol üstlenmiştir.

Descartes, açık ve kesin bilgiye deneye dayalı olaylar ve zihinsel süreçlerle ulaşılabileceğini belirtmiştir (Öktem, 2000: 29-30). Durkheim, duyusal ve din referanslı bir gerçekliğin evrensel nitelikte olmayacağını vurgulayarak, hakikatin tarafsız olması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu tarafsızlığın zihinsel yetiler aracılığıyla sağlanacağını belirten Wolin, gerçekliğin rasyonel ve duyumsal yetilere bağlı olmaksızın sadece zekâ tarafından inşa edileceğini kaydetmiştir. Hobbes ise; duyguları başta olmak üzere tüm öznel yargılarından arınan bir bireyin gerçekliğe yaklaşabileceğini belirtmiştir (Murphy, 1995: 10, 22-23).

Rasyonalizme tekrar önemli bir işlev kazandıran bu düşünürler, modernizm olarak nitelendirilen pozitivist sürecin başlamasına önemli katkı sağlamıştır. Modernizm, 17. yüzyılda Avrupa kaynaklı gelişen ve tüm dünyayı etkisi altına alan bilimsel paradigmalardan hükümlerine işaret etmektedir. Modernizm, bilimsel bilginin deney ve gözlem yoluyla nesnel bir biçimde elde edilmesine ve bu bilimsel bilgilerin şekillendirdiği yaşam standardının uzamsal ve mekânsal tüm boyutlarına tekabül eder.

Modernizm sürecinin başlangıcını klasik epistemoloji ya da pozitivist kuramlar netleştirmiştir. Pozitivist bakış açısının yaygınlaşması sonucunda ortaya çıkan objektiflik kavramı, August Comte tarafından bilimsel bir kuram olarak tanımlanan (Wien, 2005: 4) pozitivist kuram içerisinde, deneysel bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Klasik epistemoloji ya da pozitivism, doğanın veya toplumun objektif, tarafsız ya da nötr bilgisine ulaşılmasının mümkün olabileceğini belirtmiştir (Karagöz, 1996: 29). Modernizm, toplumsal yaşamı rasyonel hale getirerek bilimsel alanda ortaya çıkan objektiflik kavramının da önünü açmıştır.

Genel olarak objektiflik kavramının sözlük anlamı; kişinin bilimsel çalışmalarda öznelliği bir kenara bırakarak nesnel davranmasıdır (Güz, 2005: 76). Bir gazetecilik ideolojisi olarak objektiflik kavramı ise, gerçeği mümkün olduğunca doğru betimleyen bilginin toplanması ve paylaşılmasıdır (Ryan, 2001: 3). Özetle objektiflik, bilimsel kökenli bir kavram olarak gelişme göstererek pozitif bilimlerde kendisine yer bulurken, daha sonra farklı alanlarda da değerlendirilmiştir. Bu alanların başında da çalışmanın konusunu oluşturan gazetecilik yer almaktadır.

Gazetecilik alanında haber yapım ve aktarım süreçlerini temel alan bir gazetecilik ideolojisi olarak objektiflik kavramı, gazetecilerin haberlerini oluştururken ve aktarırken öznellikten uzak durarak, nesnel ve tarafsız bir tutum sergilemelerine dair bir yol haritası çizmektedir. Bu alanda yapılan önemli kavramsal tanımlamalardan biri Schudson'a aittir. Ona göre objektiflik, öncelikle ahlaki bir idealdir ve haber uygulamalarının düzenlenmesi ile raporlanmasında yol gösterici bir pusuladır. Ayrıca Schudson için objektiflik ölçütü, duygulardan ve toplumsal değerlerden azade bir biçimde gazetecinin sadece gerçekleri aktarmasına yardımcı olan bir kavramdır (Schudson, 2001: 150). Dolayısıyla objektiflik, gazeteci için olay ve olgunun gerçekliğine önem veren bir işlev taşımaktadır. Bu işlev objektifliği; haberin hazırlanması, yazılması ve aktarılması esnasında bir yol gösterici haline getirmektedir (Skovsgaard, Albaek, Bro et al. 2012: 3).

3. GAZETECİLİK PRATİĞİ ÇERÇEVESİNDE OBJEKTİFLİĞE GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

Gazetecilik çerçevesinde yol gösterici bir paradigma olarak sunulan ve etik habercilik anlamında son derece önemli bir olgu olan objektiflik kavramının gazetecilik pratiğinde ortaya çıkardığı bir takım çelişiklere değinmek bu çalışmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda objektiflik kavramına gazetecilik pratiği kapsamında getirilen eleştirilere bakmak son derece önemlidir. Genel olarak objektifliğe getirilen eleştirilerin başında; piyasayla bütünleşme, bürokrasi ile zorunlu ilişkiler, öznellik, sorgulayıcılığı azaltan kodlar ve sahiplik yapısı ile ilgili değerlendirmeler yer almaktadır. Tüm bunlar

gazetecilik pratiğinde objektifliğin önünde engel teşkil etmekte ve tarafsızlığı imkânsız bir hale getirmektedir.

3.1. Objektiflik Bir Efsanedir

“Objektiflik bir efsanedir” görüşünü dile getiren relativistlere göre, (ör: Altheide, Harding, Longino, Shoemaker ve Reese) gazetecilik; bilgide, ahlakta ve değerlerde kesin prensipler ortaya koyamamıştır. Çünkü gazeteciler içinde yaşadıkları toplumun değerleri ile düşünmekte ve hareket etmektedir. Relativistler, gazeteciliğin toplumsal gerçeklerden bağımsız olamayacağını altını çizerek, gazetecinin içinde bulunduğu toplumsal kurumlardan ve etmenlerden (ör: eğitim, din, dil, cinsiyet vb.) etkileneceğini belirtmektedir.

Gazeteciler ve editörler pek çok toplumsal etmeden dolayı koşullanmış durumdadır (ör: cinsiyet, koşullar, eğitim). Bu koşullanma, hikâyelerin seçilmesi ve detaylarının ele alınması sürecinde özenli olma ihtiyacıyla iki katına çıkmaktadır. Bu toplumsal kaygı, gazeteci ve editörlerin objektif olmasını imkânsız hale getirmektedir (Ryan, 2001: 4). Sonuç olarak objektiflik, gazetecinin kişisel ve sosyal değerlerinden sürekli etkilenmekte ve zarar görmektedir. Gazetecinin bu etmenlerden uzak bir habercilik anlayışı sergilemesi oldukça zor görünmektedir.

3.2. Objektif Gazeteciler Ahlâk Temsilcileridir

Toplumsal yarar gözeterek objektif olma çabasına giren gazeteciler, bireysel özgürlüklere ters düşen ya da kamusal alanın dışında cereyan eden olayları atlamaktadır. Glasser’a göre objektif habercilik anlayışında gazetecilerin vatandaş oldukları inkâr edilmekte ve politik anlamda da pasif kişiler olmaları beklenmektedir (aktaran Ryan, 2001: 5).

Bunun sonucunda, gazetecilerin sorgulayıcı ve denetleyici özellikleri zayıflamaktadır. Bu noktada Basın Özgürlüğü Komisyonu’nun 1947’de yayımladığı raporda yer alan eleştiri önemlidir. Bu eleştiriye göre, hukuk ve tıp gibi meslek organizasyonlarının esasları olan kişisel sorumluluk unsuru iletişim alanında yoktur. Bu alanda yazar ya da muhabir, bir işveren için çalışmakta ve yazar veya muhabir yerine işveren sorumluluğu üzerine almaktadır (Ryan, 2001: 7). Bu durum, gazetecinin haberlerini oluştururken sorumluluk almamasına ya da aldığı sorumluluğu işverenin belirlediği çerçeve içerisinde yerine getirmesine neden olmaktadır.

3.3. Objektiflik Yenilikçi Siyaseti Engeller

Gazeteciler, habere konu olan olaylar ve olgular açısından tarafsız olmalıdır. Ancak bu yaklaşım, eleştirel düşünmeyi engellemektedir. Habere konu olan taraflara herhangi bir eleştiri getirilmemesini savunan objektiflik ilkesi, ortaya çıkacak yeni, ilerlemeci ya da bağımsız politikaların gelişmesini engellemektedir (Durham, 1998: 125-126). Objektifliğe bu eleştirileri getirenlere göre; eleştirel düşüncelerden uzak objektif bir habercilik, kamuoyu oluşumuna ve demokratik sistemin sağlıklı işlemesine engel olmaktadır.

3.4. Objektiflik Gerçeği Gizler

Bu eleştiriyi getirenler, objektifliğin hegemonya muhafızlığı yaptığını ve böylece gerçeklerin üstünü örttüğünü savunmuşlardır. Bu yaklaşımı ortaya koyan kişilerin başında Altschull yer almaktadır. Altschull’a göre, haberler oluşturulur ve sunulurken habere konu olan iki tarafa da dengeli yaklaşmak esastır. Ancak bu durum haberin sonunda tarafların hiçbirinin diğerine üstün olmamasına yol açarak statükonun kendisine meydan okunmaz durumunu sağlamlaştırmaktadır. Dolayısıyla gazeteciler, güçlülerin düzenlerini sürdürmelerine ve davranışsal standartlar oluşturmalarına yardımcı olabilmekte ya da onları görünmez kılabilirler. Bunun yanı sıra bürokratik kaynaklardan haber edinen ve bu haberleri halka ileten basın, bürokrasiye bağımlı tek düze bir akış sağlayarak bağımsız ve eleştirel metotlar kullanamaz hale gelmektedir (Ryan, 2001: 8). Kısacası basının objektiflik sınırları içerisinde hegemonyaya bağlı hareket etmesi ve haber kaynağı olan bürokrasiye herhangi bir eleştiri getirmemesi gazetecilerin özgür hareket sahasına zarar vermektedir.

Bu eleştirilerin çoğu Frankfurt Okulu ekolünden gelen eleştirmenler tarafından ortaya koyulmuştur. Bu eleştirilerini Marksist yapısalcı yaklaşım temelinde dile getiren eleştirmenler, haber araştırmalarında inşacı temsil anlayışını yaygınlaştırmışlardır. Bu yaklaşım, toplumsal gerçeklik ile dil ilişkisini kurarken gerçekliğin dil aracılığıyla kırıldığını ve yeniden kurgulandığını altını çizmiştir (İnal, 2010: 258). Yapısalcı yaklaşım görüşünü benimsemiş olan Althusser, medyanın ideolojik bir güç unsuru olduğunu, bu

yüzden mutlak gerçeklikten uzak olduğunu belirtmiştir. Althusser'e göre medya, itaatkâr bir toplumsal bilinç yaratmak için kullanılmaktadır.

Yine bu görüşün savunucularından Adorno ve Horkheimer da günümüz dilinin bir popüler kültür ürünü olduğunu ve bu kültürün gerçekliği üzerine oluşturulduğunu vurgulayarak, bu dil ile oluşturulan bilgilerin gerçek bilgi olamayacağını ifade etmiştir. Adorno ve Horkheimer'a göre haber oluşum süreçleri, ideolojik yapılanmalardır ve bunlar gerçekliği egemen sınıfların söylemleri doğrultusunda kurgulamaktadır (Diler, 2011: 39). Dolayısıyla, egemen sınıfların perspektifinden habere bakan ya da haberi egemen zümreye ve piyasaya göre şekillendiren habercilik biçimi objektif olamayacaktır.

Bu görüşlerin ışığında medyanın dili, kapitalist sisteme ve egemen sınıflara ait bir dildir. Bu dil ile kurgulanan her haber, piyasanın gerçekliğine uygun olacağı için objektif, tarafsız, dengeli, doğal, gerçekçi ve anlamlı olamayacaktır. Dil, toplumsaldır. Fakat gerçeklik, toplumun üzerindedir. Dolayısıyla toplum üstü bir zeminde yer alan gerçekliğin, toplumsal bir araç olan günümüz dili ile ifade edilmesi objektifliğin imkânsızlığını ortaya koymaktadır.

3.5. Gazeteciler Kendilerini ve İzler Kitlelerini Aldatır

Gazeteciler resmi bulgular yerine (ör: bir cinayet zanlısının suçlu ya da masum olduğu hakkında) kendi doğrularında ısrar etmektedir. Ancak bu peşin hüküm, ispatlanması gereken bir durum ortaya çıkarmaktadır. Fakat gazeteciler, kendi haberlerini kaleme alırken, tanık göstermenin kendi fikirlerinin gerçekliğini azaltacağına inanabilmektedir. Bu yaklaşımları da objektifliğe zarar vermektedir. Ayrıca böyle bir gazeteci, objektif davranarak haberi elde ettiğine inanan okuyucularını da yanlış yönlendirmektedir (Stoker, 1995: 11).

Gazetecilerin haberlerinde kaynak göstermemesi, haberde objektifliğin gerçeklik ölçütüne doğrudan aykırı bir nitelik taşımaktadır. Çünkü doğrulanamayacak bir haber objektif olamaz. Kaynak göstermek haberin objektifliği açısından büyük bir gerekliliktir.

3.6. Objektiflik Gazetecilerin Kendilerini Korumak için Başvurdukları Bir Hiledir

Objektiflik, gazetecilerin kendilerini hukuki olaylardan ve eleştirilerden korumak için oluşturulmuş mesleki kodlar bütünüdür (Ryan, 2001: 10). Örneğin kendi fikirlerini ifade etmekten korkan bir gazeteci, kendi tezlerini dile getirirken bunu atıf ve alıntılar ile süsleyerek objektif bir gazeteci imajı çizmektedir. Fakat bu imaj, objektifliği sadece koruyucu bir konuma getirmektedir.

Bu başlık altında yer alan eleştirilerde, medyanın ve gazetecilerin objektifliği bir zırh gibi kullanması durumuna işaret edilmektedir. Objektifliğin gerekliliklerini, kendi ideolojisini haklı çıkarmak ya da karşıt ideolojiyi yerle yeksan etmek için bir silah gibi kullanmak, objektifliğe gölge düşürmektedir. Objektiflik, mutlak gerçeklik ve tarafsızlık gibi ölçütlerle kamuoyunun aydınlatılması gerekliliğinden hareket etmelidir.

3.7. Objektiflik İzler Kitle Oluşturmak için Kullanılır

Bu eleştiri, gazetelerin objektif hareket ederken aslında kendilerine okuyucu kitlesi oluşturduğunu vurgulamaktadır. Üzerinde fikir birliğine varılmış objektiflik kavramı, izleyiciyi cezp etmek ve pazar payını arttırmak için medyanın sermaye ideolojisi çerçevesinde kullanılmasına neden olabilmektedir (Ryan, 2001: 10).

Medya, kendi ideolojisi çerçevesinde yayın yaparken kendi yayın anlayışına uygun bir objektiflik kavramı oluşturabilmektedir. Dolayısıyla medya, objektiflik kavramına kendi ideolojik penceresinden bakarak izleyiciyi hem yanıltmakta hem de kendi izler kitlelerini oluşturma gayretine düşmektedir. Bu şekilde bir yol izleyen medya, piyasa çıkarlarına göre hareket ederek objektifliğe ulaşamamaktadır. Özellikle gazetelerin satış rakamları ve televizyon kanallarının izlenme oranları bu çerçevede objektifliğin metalaşmasına yol açabilmektedir.

3.8. Objektiflik Medya Gücünü Görünmez Hale Getirmek için Kullanılır

Objektiflik ideolojisi medya gücünü görünmez hale getirmek, kültürel standartları ve kamuoyunu güçlendirmek amacıyla kullanılmaktadır (Friedman, 1998: 326). Bu durumda objektiflik, medyanın toplum üzerindeki yönlendirme gücünü örten bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Medyanın bilgi akışı sağlayan gücünün arkasındaki politik, ekonomik ve kültürel gücü böylece gizlenmektedir.

Medya, kamuoyunu etkileme gücünü ve karar alma mekanizmalarını yönlendirdiğini objektiflik kavramı ile saklamaktadır. Böyle davranarak kimi zaman siyaset kurumuna kimi zaman da ekonomik sermayeye hizmet etmektedir. Ancak medya, her koşulda ideolojik bir aygıt dönüşerek, toplum mühendisliğine soyunmaktadır. Bunu yaparken de objektifliği bir görünmezlik iksiri gibi kullanmaktadır.

Ryan'ın derlediği bu eleştiriler, medyanın objektifliğine getirilen pek çok eleştirinin bir nevi çıkış noktasıdır. Genel olarak bu eleştiriler, objektifliğin medya tarafından bir zırh olarak kullanıldığı ya da objektifliğin günümüz şartları içerisinde uygulanmasının imkânsız olduğu çerçevesinden yola çıkmaktadır.

3.9. Diğer Eleştiriler

Objektifliğin gazetecilik alanında bir ütopya olduğuna dair pek çok eleştiri mevcuttur. Teoride medyanın yansız olduğunun kabul edilmesine rağmen uygulamada objektif bir medyanın var olmadığı eleştirmenler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Özellikle eleştirel kuramcılar, medyanın objektifliği kullanarak tarafsız olmadığı gerçeğini gizlediğini belirtmiştir. Schiller, haberlerde hakkaniyetten ve yansızlıktan zaman zaman uzaklaşıldığının medya çalışanları tarafından da kabul edilen bir gerçek olduğunu ifade etmektedir. Medya kuruluşlarının tamamının ticari kuruluşlar olduğunu ve gelirlerini reklam faaliyetlerinden elde ettiklerini belirten Schiller, bu yüzden medyanın objektif olmasının imkânsız olduğunu vurgulamıştır (Schiller, 1993: 24).

Objektifliğin teoride ve uygulamada mümkün olmadığı görüşünü Türkiye'de çalışan gazeteciler ve akademisyenler de benimsemektedir. Gazeteci Talu, objektifliği bir mit olarak değerlendirmekte, gerçekte maskeli bir subjektifliğin hâkim olduğunu savunmakta, çözüm olarak objektiflik maskesinin çıkartılarak açık ve dürüst subjektifliğin inşa edilmesini savunmaktadır (Talu, 1999: 18-20). Gönensin ise; kaynağı gizlememek, kişisel görüşünü habere katmamak ve karşı görüşlere başvurmak gibi teknik ilkelerin kullanılmasının haberde objektifliği azda olsa sağlayabileceğini fakat kuramsal yaklaşımların öngördüğü türden bir objektifliğin mümkün olamayacağını belirtmektedir (Gönensin, 1997: 27).

Gazeteciler, gerek ekonomik nedenler gerekse politik baskılardan dolayı, objektifliği somut gazetecilik faaliyetlerinde uygulayamamaktadır. Gazeteciler, tekelleşmiş ve holdingleşmiş bir medya sistemi içinde objektiflik kavramına sadece kendi patronlarının izin verdiği ölçüde yakınlık göstermektedir. Tekelleşme ve piyasa koşulları, medyayı bir ticari kuruma dönüştürmüş bu yüzden objektiflikten uzaklaşmıştır.

Şirketleşen medya sistemi içinde kendi kâr paylarını arttırmak isteyen patronlar da objektiflik kavramından uzak durmaktadır. Bununla birlikte medyada yönetici konumuna gelen gazeteciler de seçkin bir tavra girebilmektedir. Bu noktada medya yöneticilerinin kamu yararı ya da objektiflik gibi kaygıları azalmaktadır. Ayrıca ticari kaygılar ile hareket eden medya yöneticileri için objektiflik satmamakta, haber sürecinin hızına engel teşkil etmekte ve bu yüzden uygulanması imkânsız hale gelmektedir (Ryan, 2001: 16- 17).

Tüm bu eleştiriler, objektiflik kavramının gazeteciler tarafından benimsenmesinin ve uygulanmasının zor olduğunu savunurken bir yandan da medyanın kendi gücünü ve tarafsızlığını gizlemek için objektiflik kavramını bir araç olarak kullandığını yansıtmaktadır. Medya, kâr payını arttırmak için objektifliği metalaştırarak kavramsal açıdan içini boşaltmaktadır. Buna ek olarak izleyicisini yönlendirmek ve kendi ideolojisi çerçevesinde bir izler kitle oluşturmak için medya, objektiflik kavramını kullanabilmektedir. İlginçtir ki, objektiflik medya için "objektif olmama" gerçeğini gizleme aracı haline gelmiştir.

4. OBJEKTİFLİK VE ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR

Yukarıda belirtilen durumların önüne geçmek ve objektif haberciliği güçlendirmek noktasında birtakım alternatif gazetecilik uygulamaları ve bakış açıları mevcuttur. Varoluşçu Gazetecilik, Bakış Açısı Felsefesi ve Yurttaş Gazeteciliği gibi toplum odaklı habercilik anlayışını savunan yaklaşımlar, alternatif gazetecilik pratiği için önemlidir.

4.1. Varoluşçu Gazetecilik

Varoluşçuluk, 19. yüzyılın ikinci yarısında temelleri atılan ve 20. yüzyıl içerisinde gelişme gösteren bir düşünce akımı olarak dikkat çekmiştir. Varoluşçu Felsefe, 19. yüzyılda Danimarkalı felsefeci Soren Kierkegaard tarafından ortaya konmuştur (Singer, 2006: 4). Kierkegaard, modernizmin akıl ile gündeme getirdiği objektiflik kavramının aklın egemenliğine girdiğine işaret ederek, olanaklar arasında seçim yapma özgürlüğünün kısıtladığını vurgulamıştır. Kierkegaard, insanın kendi varlığını; belirsizlikler karşısında

aldığı kararlar ve seçimler ile tanımladığını ileri sürmüştür (Özen, 2012: 268). Varoluşçu felsefe daha sonra Edmund Husserl'in fenomenoloji akımıyla hız kazanmıştır. Bu düşünürlerin varoluşçu görüşleri, gazetecilik başta olmak üzere günümüzde diğer kavramsal alanlara da ışık tutmuştur.

Varoluşçuluk kökenli gazetecilik anlayışının esas temelini Fransız Jean Paul Sartre'nin kişilerin seçimlerini gerçekleştirirken hem sorumlu hem özgür hareket etmeleri fikri oluşturmuştur. Sartre ile Avrupa'da hızla yayılan bu anlayış, ABD'de İkinci Dünya Savaşı'nda Basın Özgürlükleri Komisyonu tarafından dile getirilmiştir. Hutchins Komisyonu olarak da bilinen bu komisyon, "Özgürlük ve Sorumlu Basın" başlığıyla yayınladığı raporda, adalet, kapsamlılık, dürüstlük gibi kavramlar ile birlikte, basının halka karşı sorumlu davranması gerektiğini vurgulamıştır (Singer, 2006: 4). Bu bakış açısı, ABD'li akademisyen John C. Merrill'in "özgürlüğün zorunluluğu" ve "varoluşçu gazetecilik" isimli çalışmaları sayesinde gazetecilik bağlamında ağırlığını arttırmıştır (Singer, 2006: 4). Bu çalışmalar neticesinde ABD'de yaygınlık kazanan bu gazetecilik yaklaşımı, gazetecilerin toplumun sosyokültürel zenginliğini arttırmalarına izin vermekte ve özgür bir tutum sergilemelerine imkân sağlamaktadır. Gazetecilerin çalıştıkları kurum ya da organize edilmiş çıkarlara karşı sorumlu davranmalarından daha çok toplumsal normlar çerçevesinde bir sorumluluk üstlenmeleri önemlidir (Merrill, 1989: 28). Bu şekilde hareket eden gazeteciler, çalıştıkları kurumların ticari getirisi üzerinde endişe duymak yerine, toplumsal zenginliği ve özgürlüğü artırıp arttırmadıkları noktasında kaygı duyabilir (Ryan, 2001: 12). Dolayısıyla bu yaklaşıma göre basın, hükümetin ve ticaretin baskısı altında kalmadan sadece toplumsal çıkara hizmet etmelidir.

Varoluşçu gazeteciler, kendilerine güvenen ve kendi bireysel çıkarlarını toplum içindeki daha geniş kamu çıkarlarıyla uyumlu hale getirme arayışında olan kişilerdir (Merrill, 1989:149). Bu yaklaşıma uygun hareket eden gazeteciler, toplumsal çıkarlar ile kendi çıkarlarını bir paydada birleştirerek, toplum yararı temelinde bir görev yerine getirebilecektir.

4.2. Bakış Açısı Felsefesi

Bakış Açısı Felsefesine göre, bilimsel bilgiyi ortaya koyan tüm unsurların denetlenmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Bilim adamları ve standart bilgiyi üreten bilim toplulukları, araştırma metodlarını ve diğer her şeyi derinlemesine incelemelidir (Ryan, 2001: 12). Bakış Açısı Felsefesi toplumsal sınıflar, ırklar ve cinsiyetler arasındaki hegemonik ilişkilerin objektifliği etkilediğini saptamış ve bunların etkisiyle gazetecilerin olaylara subjektif yaklaştıklarını ortaya koymuştur. Durham'a göre (1998: 117- 118) Bakış Açısı Felsefesi, objektifliğin geliştirilmesi noktasında büyük katkı sağlayacak bir alternatif olarak dikkat çekmektedir. Bu yaklaşım ile gazetecilik alanında da yer alan hegemonik söylev, ortadan kaldırılabilir (Ryan, 2001: 13). Hegemonik yapılar tarafından sarılmış bir gazetecilik, bakış açısı felsefesi ile nefes alabilecektir.

Bu yaklaşımda gazeteciler; statü, toplumsal sınıf, cinsiyet ve etnik kökenden bağımsız bir şekilde habere yaklaşmalıdır. Bu yaklaşım sayesinde gazeteci, çevresindeki kültür, siyaset ve ekonomi gibi sistemlerin hegemonyası hakkında derinlemesine fikir elde ederek kendisine bir yol haritası çizebilecektir.

Buna ek olarak, bakış açısı felsefesine göre habercilik; olaylardan, meselelerden ve olgulardan etkilenen marjinal grupların perspektifinden ilerlemelidir. Böylece, sosyal açıdan baskın olan "ayrıcalıklı" sınıfların toplumca benimsenmeyen ağırlığına karşı, bir karşı denge oluşturulabilecektir (Ryan, 2001: 14).

4.3. Yurttaş Gazeteciliği

ABD'de 1988 başkanlık seçimleri, Yurttaş Gazeteciliği fikrinin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan etkenlerin başında gelmektedir. Bu seçimler sırasında, medya sunumlarının yetersizliği ve seçime katılım oranının çok düşük olması, gazetecilik bilimi alanında çalışmalar gerçekleştiren akademisyenler ile gazetecileri yeni arayışlara sevk etmiştir. Ayrıca ABD'de medyanın güçlü kesimlerin avukatı haline gelmesi sorununa çözüm olarak haber örgütleri ile medya arasında güvene dayanan ilişkilerin kurulması ve katılımcı yurttaşlara duyulan ihtiyaç, bu gazetecilik türünün önerilmesine ortam hazırlamıştır (Uzun, 2006: 634).

Bu yaklaşımlar yurttaş gazeteciliğinin pratik bağlamda tartışılmasına ve tanımlanmasına imkân sağlamıştır. Bu tartışmaların ilki, 1998 yılında Dünya Editörler Forumu (WEF) toplantısında gerçekleşmiştir. Bu toplantıda insanların gazete ve televizyon haberlerine olan ilgilerinin azalmasına ortak çare olarak haberlerin oluşturulma sürecinin yeniden ele alınması ve hedef kitlenin sürece dâhil edilmesine yönelik bir gazetecilik anlayışının yaşama geçirilmesi üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Bu görüş birliği ve ABD'li

Pew Center isimli kuruluşun araştırmaları ve tartışmaları yurttaş gazeteciliğinin pratik bağlamda yaygınlaşmasını sağlamıştır (Mora, 2008: 34; Kutlu ve Bekiroğlu, 2010: 255).

Yurttaş Gazeteciliği pratik bağlamda, haber toplama ve aktarma faaliyetlerinde yurttaşa başvuran, habere onun gözüyle bakan, habere konu olan olayın yurttaş lehine sonuçlanmasına kadar yayınına devam eden, yurttaşı haberin yapım ve yazım sürecine dâhil eden bir gazetecilik uygulamasıdır. Lambeth'e göre (1998: 17), yurttaş gazeteciliği pratik bağlamda şu özelliklere sahiptir:

- ✓ Medya, neyin haber yapılacağına karar verirken yurttaşların hikâyelerini ve fikirlerini sistematik biçimde dinlemeli,
- ✓ Önemli topluluk meseleleriyle ilgili hikâyeleri çerçevelemenin alternatif yolları araştırılmalı,
- ✓ Yurttaşları tartışmaya ve meselelerin kamusal anlayışını oluşturmaya teşvik etmek için en çok şansa sahip olan çerçeveler seçilmeli,
- ✓ Önemli kamusal sorunları haberleştirilmesi sürecinde olası çözümlere ilişkin kamusal bilgileri ve alternatif eylem yönlerinin hizmet ettiği değerleri geliştirecek bir biçimde öncelik alınmalı,
- ✓ Kamuyla nasıl daha iyi ve saygın bir iletişim kurulacağı konusuna sürekli ve sistematik olarak dikkat edilmelidir.

Bu özelliklere ek olarak yurttaş gazeteciliğinin dikkat çeken niteliği, gazetecinin sosyal süreçlere katılımına izin vermesi, hatta bunu zorunlu kılmasıdır (Ryan, 2001: 14). Dolayısıyla, gazeteci toplum ile bağlantılı, kamuoyu ve onun oluşturduğu kamusal alan ile hassas ilişkilere sahip bir görev üstlenmektedir. Yurttaş gazeteciliğinin temel niteliklerini Cangöz, (2008: 137-143) ise şu şekilde sınıflandırmıştır:

- ✓ Haber anlatısını 5N+1K'nın ötesine taşımak,
- ✓ Akredite haber kaynaklarından bağımsız hareket edebilmek.
- ✓ Haber kaynaklarını nicel olarak genişletmek.
- ✓ Halkı habere dâhil etmek (demokratik açılım anlamında),
- ✓ Sadece kent (merkez) odaklı değil çevre, kasaba ve köy odaklı habercilik yapmak,
- ✓ Halkın gözü, kulağı ya da sesi olmak yerine sesini bizzat duyurmasına olanak sağlamak,
- ✓ İnsani değerleri ön planda tutan habercilik anlayışını benimsemek: Bölgesel, etnik, dinsel, cinsel vs. ayrımcılığın önüne geçmek,
- ✓ Medya ortamlarını halkın sorunlarının tartışılabildiği kamusal alanlara dönüştürmek.

Sonuç olarak Yurttaş Gazeteciliği, kamusal tartışma ve akıl yürütme sürecine eşlik eden, kamuoyunun gücünü arttırmayı ilke edinmiş bir gazetecilik anlayışıdır. Siyasi olay ve olguların haberleştirilmesi sürecinde, egemen güçlerin görüşlerinden ziyade halkın fikirlerini ve tepkilerini esas alan bu gazetecilik anlayışı, halkın demokratik sisteme entegre olmasını değil, demokratik sistemde başrolde yer almasını temel amaç olarak kabul etmiştir.

Böyle bir amacı benimseyen yurttaş gazeteciliği, şüphesiz objektiflik kavramı açısından da avantajlara sahiptir. Sürekli kamuoyunun beklentilerini ölçen, dinleyen, halkın fikirlerine haberlerinde yer veren ve haberlerini oluştururken toplumun her kesimine ulaşan bir gazetecilik pratiği, haberde objektiflik olgusunun güçlenmesi açısından da önemli olacaktır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Rasyonalizmin Orta Çağ sürecini bitirmesi ile pozitivist kuram ve modern sürecin içerisinde ortaya çıkan ve gelişme gösteren objektiflik, bilimsel bir paradigma olarak gazetecilik pratiğini de etkisi altına almıştır. Deneye ve gözleme dayalı bilimsel anlayıştan türeyen objektiflik olgusu, gazetecilik alanında ise dürüstlük, tarafsızlık, gerçeklik, hakikat ve denge gibi ölçütlerin ışığında tartışılan bir kavram olarak gündeme gelmiştir. Objektifliğin gazetecilik alanında etkisini arttırması ise, gazeteciliğin etik ve toplum odaklı haber yapma kaygısıyla gerçekleşmiştir. Bu kaygı, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın da başlarında gazetecilerin politik ve ekonomik ideolojilerin ekseninde hareket etmeye başlamasıyla artış göstermiştir. Özellikle şirketleşmenin etkisiyle patron, editör ve reklam gibi olguların medyada etkisini arttırması, objektif olma noktasında yaşanan problemlerin artmasına neden olmuştur.

Meslek örgütleri ve uluslararası kuruluşlar tarafından belirlenen etik kodlar, gazetecilerin evrensel ölçütler çerçevesinde hareket etmesine imkân sunmaya çalışmıştır. Genel olarak tarafsızlık ve gerçeklik gibi toplum odaklı habercilik anlayışını öne süren bu kodlar, gazetecilikte objektifliğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ancak objektiflik anlayışı, gazeteciler için sahada ve piyasa şartları içerisinde silikleşmektedir. Bu bağlamda objektif gazeteciliğin çıkmazlarını, karşıtlıklarını ve dayatmalarını diyalektik bir biçimde ortaya koyan Ryan, objektifliğin teorik anlamda kazandığı gücü pratik anlamda sürdüremediğini vurgulamaktadır. Özellikle ekonomik koşullar, bürokratik ilişkiler ve medyanın piyasa dilini kullanması gibi durumlar, haberi dönüştürmekte ve metalaştırmaktadır.

Bu durumların etkisini azaltacak ve objektif gazeteciliğe nefes aldıracak olan Varoluşçu Gazetecilik, Bakış Açısı Felsefesi ve Yurttaş Gazeteciliği gibi yaklaşımlar ise, neoliberalizmin sarıp sarmaladığı ve anlamsızlaştırdığı günümüz gazetecilik pratiklerine katkı sunabilir. Toplumsal duyarlılığı başrole yerleştiren bu üç gazetecilik yaklaşımı da bugün yeni medya araçlarının etkisiyle alternatif pratikler içerisinde kendini göstermektedir. Özellikle Yurttaş Gazeteciliği bağlamında yeni medya araçları kullanılarak gerçekleştirilen gazetecilik pratikleri ana akım haber mekanizmalarından daha fazla takip edilmekte ve izlenmektedir. Bireyler ilgi alanlarına göre konu ve haber takibi yapabilme şansı elde ederken, gazeteciler de Bakış Açısı Felsefesinde olduğu gibi toplumun tüm katmanlarını sorunlardan etkilenen özne olarak haberine konu edebilmektedir. Böylece Varoluşçu Gazetecilik anlayışının temel nüvesi olan toplum odaklı özgür medya söylemine de yakınlaşılmaktadır.

Sonuç olarak medya ve medya çalışanları, bu çalışmada sunulan objektiflik eleştirilerinin ışığında ve objektifliği güçlendirecek alternatif yaklaşımların farkındalığında bir hareket sahası oluşturabilirse, gazetecilik mesleği tarafsızlık ve gerçeklik noktasında pozitif bir ivme kazanabilecektir. Özellikle yeni medya araçlarının toplumsal anlamda yarattığı demokratik etki, gazetecilik kodlarını tümüyle dönüştürürken objektiflik tartışmaları çerçevesinde de bir hareketlenme yaşanması hem ana akım hem alternatif medya için kaçınılmaz bir gerçeklik olarak durmaktadır. Burada önemli olan nokta ise, eleştirileri ve alternatifleriyle objektifliğin ne denli sahiplenileceğidir.

KAYNAKÇA

Cangöz, İ. (2003). “Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın”, S. Alankuş (Ed.) Gazetecilik ve Habercilik İçinde (ss.107-125). IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.

Diler, M. (2011). “Televizyon Haberlerinde Tarafsızlık ve Nesnellik: Eleştirel Bir Yaklaşım”, Uzmanlık Tezi, RTÜK, Ankara.

Durham, M., G. (1998). “On the relevance of standpoint epistemology to the practice of journalism: The case for “strong objectivity”, Communication Theory, 8: 117– 140.

Friedman, T. (1998). “From heroic objectivity to the news stream: The Newseum’s strategies for relegitimizing journalism in the information age”, Critical Studies in Mass Communication, 15: 325–335.

Gönensin, O. (1997). Haber-Kapıcısı, Demokrasi, Özgürlük ve Basın, İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Güz, N. (2005). Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

İnal, A. (2010). Haber Medyası ve Seçim Kampanyaları. B. Çaplı ve H. Tuncel (Ed.) Televizyon Haberciliğinde Etik içinde (ss. 251-269). Ankara, Fersa Matbaacılık.

Karagöz, K. (1996). “Bilgide ve Haberde Objektiflik Sorunu”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi 3: 29-36.

Kutlu, T. Ö. & Bekiroğlu, O. (2010). “Türkiye’de Yurttaş Gazeteciliği Bağlamında İnternet Haberciliği: Bianet Örneğinde Kentsel Dönüşüm Projesiyle İlgili Haberlerin Analizi”, Selçuk İletişim Dergisi, 2(6): 254-269.

Lambeth, Edmund B. (1998). “Public Journalism As A Democratic Practice”, Lambeth, Edmund B. Philip E. Meyer, and Esther Thorson (Eds.), Assessing Public Journalism In (pp. 15-35). Columbia and London: University of Missouri Press.

Merill, J., C. (1989). The Dialectic in Journalism: Toward a Responsible Use of Pres Freedom. Baton Rouge and Londra, Louisiana State University Press.

- Mora, N. (2008). Medya Çalışmaları, Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim, https://www.academia.edu/3170635/Medya_%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1_Medya_Pedagojisi_ve_K%C3%BCresel_%C4%B0leti%C5%9Fim adresinden edinilmiştir.
- Murphy, M., C. (1995). "Was Hobbes a Legal Positivist", *The University of Chicago Press Journals*, 40(4): 846-873.
- Öktem, Ü. (2000). "Descartes, Kant, Berguson ve Husserl'de Sezgi", *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40(1-2): 159-188.
- Özen, Y. (2012). "Varoluşçu Felsefeden Varoluşçu Psikolojiye (Birbirlerini Sürekli Yanlış Anlayanların Ontolojik Bütünlüğü)", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 5: 266-286.
- Ryan, M. (2001). "Journalistic Ethics, Objectivity, Existential Journalism, Standpoint Epistemology and Public Journalism", *Journal of Mass Media Ethics: Exploring Questions of Media Morality*, 16 (1): 3-22.
- Schiller, H. (1993). *Zihin Yönlendirenler* (Çev: Cevdet Cerit), İstanbul, Pınar Yayınları.
- Schudson, M.(2001) "The Objectivity Norm İn American", *Journalism*, 2(2): 149–170.
- Singer, J., B. (2006). "The Socially Responsible Existentialist: A normative emphasis for journalists in a new media environment", *Journalism Studies*, 7, (1): 2-18.
- Skovsgaard, M., E. Albaek, P. Bro & C. Vreese. (2012) "A reality check: How journalists' role perceptions impact their implementation of the objectivity norm", *Journalism*, 14: 1–21.
- Stoker, K. (1995). "Existential objectivity: Freeing journalists to be Ethical", *Journal of Mass Media Ethics*, 10: 5–22.
- Uçar, A., K. (2013). "Gazetecilikte Bir Değer ve Pratik Olarak Objektiflik: Siyasi Partilere İlişkin Haberlerin İçerik Çözümlemesi", *Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri*.
- Uzun, R. (2006). "Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16: 663-656.
- Wien, C. (2005). "Defining objectivity within journalism - an overview". *Nordicom Review*, 26 (2): 3-15.